

Jeffrey D. Sachs Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Profesörü, Sağlık Politikası ve Yönetimi Profesörü ve Dünya Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne Milenyum Kalkınma Hedefleri konusunda Özel Danışmanlık yapmaktadır.

Prof. JEFFREY D. SACHS

Türkiye **neden büyüyor?**

Türkiye'nin başarılarının kökü, hükümetin kapasitesinde ve insanların becerilerinde yatıyor, 10 yılların yatırımını ve Osmanlı dönemlerine dayanan yüzlerce yıllık tarihi yansıtıyor. Diğer ülkeler bu başarıları kopyalayamaz; ama bunlardan, "uyanlar", hayaller ve kısa vadeli düşüncelerden oluşan bir dünyada çoğu zaman unutulan önemli bir ders çıkarabilir.

Türkiye'ye yaptığım son seyahat bana bu ülkenin son 10 yıl içinde kazandığı muazzam ekonomik başarıları anımsattı. Ekonomi hızla büyüdü, eşitsizlik azalıyor ve yenilik yükselişte. Ülkenin komşuları düşünüldüğünde Türkiye'nin başarıları daha da dikkat çekici bir hal alıyor. Batı komşuları Kıbrıs ve Yunanistan, Euro Bölgesi krizinin tam ortasında. Güneydoğusunda Türkiye'ye yaklaşık bir milyon mülteci gönderen Suriye var. Doğusunda Irak ve İran uzanıyor. Ve kuzeydoğusunda da Ermenistan ve Gürcistan var. Dünyada bundan daha karmaşık bir komşu çevresi bulmak herhalde çok zordur.

Yine de Türkiye, bölgesel karışıklıkların ortasında çarpıcı adımlar attı. 1999-2001 dönemindeki keskin düşüşün ardından, ekonomi 2002 ile 2012 arasında yıllık ortalama %5 oranında büyüdü. Bölgesel çatışmalara rağmen barış korundu. 2000 yılında bankacılığın çökmesinden ders alan bankalar geçtiğimiz 10 yıldaki ani yükseliş ve düşüş döngüsünden kurtuldu. Eşitsizlik azalıyor. Ve hükümet, oyunu her defasında artırarak üst üste üç kez seçimleri kazandı.

TÜRKİYE'NİN YÜKSELİŞİNE ŞAŞIRMAMALIYIZ

Türkiye'nin hayallere veya kaynak keşiflerine değil, temel prensiplere dayanan yükselişinde şaşılacak bir şey yok. Hatta Türkiye, komşularının sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip olmamasına rağmen, sanayi ve hizmet sektörlerinin rekabet gücüyle bunu dengeliyor. Türkiye'de turizm tek başına yılda 30 milyondan fazla turist çekiyor ve dünyanın en sevilen tatil yöreleri arasına girdiği görülüyor.

Ankara'da kısa bir süre kalmak bile bu güçlü özellikleri görmenize yeter. Havaalanı, anayollar ve diğer altyapı birinci sınıf ve şehirlerarası hızlı tren Ankara'yı ülkenin diğer şehirlerine bağlıyor. Gelişmiş mühendisliğin çoğu yerli kaynaklardan geliyor. Türk inşaat firmaları uluslararası alanda rekabet avantajına sahip ve Orta Doğu ile Asya'da giderek daha çok sayıda ihale alıyor.

Türkiye'nin üniversiteleri de yükselişte. Afrika ve Asya'dan öğrenci çeken Ankara bir yükseköğrenim merkezi haline geldi. Önemli müfredatın çoğunun İngilizce olması Türkiye'ye giderek daha fazla sayıda uluslararası öğrenci gelmesini sağlıyor. Ve ülkenin üniversitelerinde havacılık elektroniği, bilişim teknolojisi ve gelişmiş elektronik gibi alanlarda giderek artan sayıda ileri teknoloji firması kuruluyor.

Türkiye'nin sürdürülebilir teknolojilere büyük yatırımlar yapmaya başlamış olması da bir avantaj. Bu ülke rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji

ve diğer yenilenebilir enerji türleri bakımından zengin ve büyük olasılıkla gelişmiş çevreci yeniliklerin küresel ihracatçısı olacak.

Atık arıtma tesislerinin turistik yerler olduğu pek söylenemez ama Ankara'nın yeni entegre şehir atığı yönetimi sistemi şu aralar dünyanın dikkatini çekiyor. Birkaç yıl öncesine kadar çöpler kötü kokulu, berbat ve tehlikeli bir çöp dolum sahasına atılıyordu. Şimdi bu çöp dolum sahası ileri teknolojiyle yeşil alana dönüştürüldü.

Özel atık yönetimi şirketi ITC'ye her gün binlerce ton katı belediye atığı geliyor. Bu atıklar geri dönüştürülebilen malzemeler (plastik, metal) ve organik atıklar olarak ayrılıyor. Organik atıklar bir fermantasyon tesisinde işlenerek kompost ve metan üretiliyor; bunlar kullanılarak 25 megavatlık bir enerji santralinde elektrik üretiliyor. Bu elektrik şehrin enerji şebekesine geri gönderilirken, elde edilen ısı da tesisin seralarına verilerek domates, çilek ve orkide yetiştiriliyor.

AKILLI DİPLOMASİ İŞE YARADI

Türkiye'nin çok yönlü, yenilikçi sanayi, inşaat ve hizmet tabanı, pazar fırsatlarının ABD ve Batı Avrupa'dan Afrika, Doğu Avrupa, Orta Doğu ve Asya'ya kaydığı bir dünyada bu ülkenin çok işine yarıyor. Türkiye bu yeni fırsatları yakalama konusunda elini çabuk tutarak ihracatını Batı'daki yüksek gelirli pazarlar yerine, güney ve Doğu'daki yeni ekonomilere yönlendirdi. Afrika ve Asya, Türkiye'nin inşaat şirketleri, bilişim teknolojileri ve çevreci yenilikleri için sağlam pazarlar haline geldikçe bu eğilim devam edecek.

Peki, Türkiye bunu nasıl başardı? En önemlisi, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Yardımcısı Ali Babacan liderliğindeki ekonomi ekibiyle beraber, temel ögelere sadık kalarak uzun vadeli planlar yaptı. Erdoğan, kısa vadeli istikrarsızlık ve bankacılık krizleriyle geçen yılların ardından, 2003 yılında iktidara geldi. Acil durum yardımı için Uluslararası Para Fonu'na (IMF) başvurulmuştu. Erdoğan-Babacan stratejisinin amacı, adım adım, bankacılık sektörünü tekrar yapılandırmak, bütçeyi kontrol altına almak, altyapı, eğitim, sağlık ve teknoloji gibi önemli alanlara büyük ve tutarlı yatırımlar yapmaktı.

Akıllı diplomasi de işe yaradı. Türkiye bir aşırı uçlar bölgesinde ılımlı sesini sadakatle korudu. Çevresindeki önemli güçlere kapısını açık tutarak onlarla (mümkün olduğu kadar) dengeli bir diplomasi yürüttü. Bu da Türkiye'nin hem kendi iç dengesini korumasına hem de bölücü jeopolitiğin ağır yükü ve riskleri olmadan pazarları kazanıp dost edinmesine yardımcı oldu.

Şüphesiz, Türkiye'nin hızlı büyüme yörüngesinde devam etme becerisi belirsizliğini korumaktadır. Euro Bölgesi, Suriye, Irak, İran veya dünyadaki petrol fiyatları gibi krizlerin bir araya gelmesi istikrarsızlık yaratabilir. Yeni bir küresel mali kriz kısa vadeli sermaye akışlarını bozabilir. Türkiye son 10 yıl içinde bunların üstesinden gelme konusunda büyük beceri sergilemiş olsa bile, tehlikeli bir komşu çevresi demek kaçınılamaz riskler demektir.

Ayrıca, özellikle kızların ve kadınların eğitim almasını ve bu eğitimin kalitesinin artmasını sağlamak da önemli bir önceliktir. Neyse ki, hükümet eğitim sorununun net olarak farkındadır ve bunu okul reformları yaparak, yatırımları artırarak ve sınıflara yeni bilgi teknolojilerini getirerek yenmeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin başarılarının kökü, hükümetin kapasitesinde ve insanların becerilerinde yatıyor, 10 yılların yatırımını ve Osmanlı dönemine dayanan yüzlerce yıllık tarihi yansıtıyor. Diğer ülkeler bu başarıları kopyalayamaz; ama bunlardan, "uyanlar", hayaller ve kısa vadeli düşüncelerden oluşan bir dünyada çoğu zaman unutulan önemli bir ders çıkarabilir. Uzun vadeli büyümenin kökeninde sağduyulu para politikaları ve mali politikalar, bankaları düzenleme konusundaki siyasi azim ve altyapı, beceriler ile ileri teknoloji gibi alanlarda kamu sektöründe ve özel sektörde yapılmış cesur yatırımların bileşimi yatıyor.

Türkiye'nin hayallere veya kaynak keşiflerine değil, temel prensiplere dayanan yükselişinde şaşılacak bir şey yok. Hatta Türkiye, komşularının sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip olmamasına rağmen, sanayi ve hizmet sektörlerinin rekabet gücüyle bunu dengeliyor.

Telif Hakkı: *Project Syndicate, 2013.*
www.project-syndicate.org